

Stadsvandring i Gävle

Staden grundades år 1446 och blev då Norrlands första stad

A. Heliga Trefaldighets kyrka

På denna plats har det troligen funnits en kyrka sedan 1400-talet då Gävle blev stad. Troligtvis var det vid platsen för Heliga Trefaldighetskyrkan som staden Gävle föddes. Kyrkan fick sin nuvarande utformning under Sveriges stormaktstid vid 1600-talets mitt. Men tornet blev färdigt först 1781.

Heliga Trefaldighetskyrkan är en av de få byggnader norr om ån som skonades från den stora branden 1869.

Lägg märke till: Tornet lutar en hel meter vid långhusetsnock. Redan när tornet byggdes med den sandblandade leran som byggunderlag lutade det svagt. Så småningom lyckades man stoppa glidningen, ett företag som finansierades genom extra skatt på kaffe och socker.

B. ”Fem musicerande genier” av Carl Milles

Utfördes 1948 men placerades i Stadsträdgården 1983. Genier är ursprungligen ett latinskt ord och kan översättas med goda andar. Man kan också kalla dem för änglar. De flygande änglarna var ett av Milles omhuldade motiv. Skulpturerna finns i repliker på flera andra platser till exempel på Millesgården på Lidingö.

C. Agnes von Krusenstjernas allé

Allén anlades 1842 av rådman Carl Valley och fick författarinnans namn 1987. Agnes von Krusenstjerna (1894-1940) bodde en kort tid i Gävle och miljön här i staden går igen i flera av hennes verk.

I romanen ”Tony växer upp” från 1922 finns allén beskriven.

D. Stadsträdgården och Boulognerskogen

Gävle stadspark är egentligen två parker. Stadsträdgården började anläggas på 1840-talet. Mellan Stadsträdgården och Nya kyrkogården fanns då en vacker tallskog, kallad Kroknäs Hage. År 1865 anlades där Boulognerskogen som en förlängning på Stadsträdgården. Förebilden är naturligtvis Bois de Boulogne i Paris. Sammanhållna av vattendrag och promenadvägar bildar de båda parkerna en helhet. Här finns café, minigolf och populära lekplatser med grillmöjligheter. Det finns också en mängd statyer och skulpturer.

E. Konstcentrum

På Konstcentrum möter du den samtida konsten. Det kan vara målade bilder, fotografier, skulpturer eller videokonst. I huset finns också en öppen ateljé där både barn och vuxna kan prova på att måla och skapa konst. Byggnaden ritades ursprungligen för skogsmuseet Silvanum och stod färdig 1961 och invigdes av den dåvarande kungen Gustav VI Adolf. Arkitekten bakom denna, en av Gävles mest intressanta byggnader är Sven Henrik Wranér, som i samverkan med den danske arkitekten Erik Herlöv ritade detta fina exempel på transparent och lätt modernism. Under drygt fyrtio år pågick Silvanums verksamhet och åtskilliga är de Gävlebor som har minnen från utställningar, slöjdmässor och den omtalade fågelsång från olika årstider, till vilken man kunde lyssna i lurar. Idag finns inte längre skogsmuseet, men platsen har alltså en stark lokal förankring och minnet lever kvar.

F. Strömvallen

Redan 1903 hade Gävle fått en modern idrottsplats på de så kallade Mattonska vretarna vid Strömdalen. Successivt byggdes idrottsplatsen ut och moderniserades. Läktarna ritades av gävlefödde Erik Vestergren och den ”nya” idrottsplatsen invigdes 1923. Namnet ändrades då från Strömdalen till Strömvallen.

Lägg märke till: Löparen som står staty utanför Strömvallen sedan 1947. Det är ingen mindre än dåvarande gävlebon Gunder Hägg som avbildats i brons av Olof Ahlberg.

G. Gävle Konserthus

Konserthuset invigdes i januari 1998 på platsen för det gamla badhuset Strömbadet. Arkitekten var Bo Karlberg som bland annat även ritat Göteborgsoperan. Den cirkelformade byggnaden är klädd i 138 000 blå klinkerplattor och är hemmascen för Gävle Symfoniorkester. I konserthuset finns två musiksalar, Gevaliasalen med 820 sittande gäster och Bo Lindesalen med 170 sittplatser. Gävle Konserthus rymmer också ett café och en stor restaurang.

H. Gammelbron

Gävles äldsta bro och fram till 1580-talet den enda förbindelsen över Gavleån. Vid stadsbranden 1869 skadades bron av elden och revs för att förhindra eldens spridning till Söder. Den nuvarande bron är från 1869-70.

I. Sveriges Fängelsemuseum – Ett museum i två fängelser

Slottshäktet 1732 och Cellhäktet – Hotell Hamilton anno 1847. I autentisk miljö får du ta del av Sveriges ”brott och straff” historia. I slottshäktet satt fångarna inlåsta tillsammans i mörka kalla rum. Många väntade på hårda och avskräckande straff. När cellfängelsesystemet infördes på 1840-talet gick man successivt ifrån de offentligt verkställda skam- och kroppsstraffen och började istället döma till fängelse/straffarbete. Fångarna fick nu egna celler och fick inte prata med varandra. En stor ansiktsmask användes när fångarna skulle ut på gården och rasta. Den var till för att de inte skulle kunna se varandra.

J. Gävle Slott

På södra sidan om Gavleån reser sig Gävle slott. När slottet byggdes av kung Johan den III, år 1593, såg det ut som ett riktigt sagoslott med tinnar och torn. I dag är bara de tjocka slottsmurarna kvar från den tiden. Sägner säger att år 1727 var en piga på slottet på väg upp på vinden för att plocka ner tvätt som hängt på tork. Hon hade ett stearinljus i handen och plötsligt fattade den torra tvätten eld. Elden spred sig med en rasande fart. Tornen och en stor del av slottet brann ner. När slottet byggdes upp igen i mitten av 1700-talet gjorde man inga nya torn, för det var omodernt då. Det var arkitekt Carl Hårleman som fick uppdraget och från den tiden har slottet varit landshövdingens bostad. Det sägs att pigan som orsakade elden går igen på slottet, så titta ordentligt, kanske hon visar sig i något av fönstren.

Lägg märke till: Texten ovanför den stora järngrinden som vetter ut mot Slottstorget.

K. Gävlebocken

Under december och januari månad stoltserar världens största halmbock på Slottstorget. Den gigantiska bocken är Gävles största kändis. Den invigs på skyltsöndagen varje år och är 13 meter hög, 7 meter lång och väger 3 ton. Den första bocken restes 1966 och 1985 kom Gävles halmbock med i Guinness Rekordbok.

L. Stadsbiblioteket

Biblioteket har öppet alla årets 365 dagar. Här kan man låna böcker, filmer och tidningar. Det finns faktaböcker och skönlitteratur för både barn och vuxna. På IT-torget kan du låna datorer gratis och på barnavdelningen kan man rita eller spela spel. Du kan köpa en fika på kafé Edbom och läsa tidskrifter från ”världens alla hörn”.

M. Joe Hill gården

Joe Hill hette från början Joel Hägglund och han föddes i Gamla Gefle 1879. Han flyttade till Amerika 1902 och ändrade då sitt namn till Joe Hill. Han skrev sånger och dikter och han kämpade för att arbetarna skulle få det bättre. Det påstods att han mördade en person och han avrättades 1915. Många tror att han var oskyldig. Idag är hans föräldrahem ett museum och i minnesrummet, på andra våningen i det lilla huset, förvaras bland annat kopior av Joe Hills sista brev hem.

N. Gamla Gefle

Strosa runt i de kullerstensbelagda gränderna i den gamla vackra stadsdelen söder om ån. De flesta husen är från 1700-talet och har överlevt både bränder och rivningar. På den tiden var det mycket sjöfolk och hantverkare som bodde i Gamla Gefle. Det sprang grisar i gränderna och det luktade illa från alla utedass. Här ligger också Gävles vandrarhem och restaurangen Söderhielmska Gården. Den restaurangen var med i filmen ”Black Jack”.

O. Läns museet

Familjen Rettig ägde en tobaksfabrik i Gävle och drev även varv- och rederiverksamhet i staden under 1800-talet. Historien om läns museet tar sin början 1933 då Antonie Rettig, ingift i släkten, avlidit och efterlämnat ”John och Antonie Rettigs museifonder till Gävle stad”. Donationen innefattade en stor summa pengar, värd åtskilliga miljoner i dagens penningvärde. Museet kunde byggas med medel ur denna donation. Byggnaden, som ritades av stadsarkitekt Sven Wranér, stod klar 1940 och gick då under namnet Gävle museum. Enligt donatorns önskemål, användes Antonie Rettigs systems palats i Köpenhamn som arkitektonisk förebild. Här hittar du bland annat en unik konstsamling från 1600-talet fram till nutid. Det finns utställningar, kafé och butik.

P. Gamla Grand (Grand Hotell)

Det vackra hotellet ritades av arkitekten Ture Stenberg till den stora Gävleutställningen 1901. När det invigdes var det ett av landsortens största hotell. I 40 år var det hotell och sedan har lokalerna hyrts ut till olika ändamål såsom biograf, festvåning, bank, teater, chokladbutik och Kulturskola. 1970 var Gamla Grand rivningshotat då staden planerade att uppföra ett parkeringshus på tomten. En kampanj för bevarande drogs igång och byggnaden blev kvar. Den 17 augusti 2011 så förvärfvar Bicky Chakraborty på Elite Hotel fastigheten med målet att återskapa Grand Hotel och nu står vi i resultatet.

Q. Rådhuset

När stadens gamla rådstuga brunnit 1776 ritade C F Adelcrantz en ny med nyklassiska stildrag. Rådhuset var färdigbyggt 1790. Kung Gustav III lämnade en porträttmedaljong i marmor, gjord av Tobias Sergel, och 4 500 riksdaler i gåva till byggandet av rådhuset, som uppfördes i tre våningar med klocktorn. Vid stadsbranden 1869 förstördes övre delen av huset, det lökformade tornet och det mesta av inredningen. Rådhuset återställdes på 1870-talet efter hovintendenten F G A Dahls förslag, med förändrad karaktär på fasaderna, brantare tak och tornet i stramare utformning och med urtavlor.

R. Stadshuset

Pehr Ennes byggde huset vid Rådhusorget åren 1803-1805 som bostad åt sin familj. Gävle stad köpte 1848 huset av Pehr Ennes dödsbo. Huset förstördes rejält vid stadsbranden 1869 men byggdes upp igen mellan 1871-1874. Det var designat av arkitekten J F Åblom.

S. Gudinna vid Hyperboreiskt Hav

I maj 1956 invigdes Eric Grates massiva granitskulptur "Gudinna vid hyperboreiskt hav". Gudinnan är placerad framför Rådhusorget och kallas i folkmun "Fnasket i Plasket".

T. Hedbergs fontäner

De två stora fontänerna skapades 1880 av Carl Johan Dyferman och skänktes till staden av grosshandlaren Anders Magnus Hedberg som hade sin bostad intill esplanaden.

U. Gävle Teater

Under den stora stadsbranden 1869 förstördes teatern helt, men 1878 uppfördes den på nytt efter ritningar av Axel Fredrik Nyström. Byggnaden är inspirerad av Parisoperan och den är inte helt olik Kungliga Operan i Stockholm som skulle komma att invigas 20 år senare. Fasaden är prydd med byster av Shakespeare, Molière och Mozart. På den tiden fanns det två caféer i teatern. Ett för de fattiga och ett riktigt fint med guldfärg på väggarna. Och det var bara för de rika.

1983 gjordes en stor tillbyggnad på teaterns norrsida där Gävle Folkteater inrymdes. Idag fungerar Gävle Teater framför allt som gästspelsscen, inte minst för Riksteaterns föreställningar.

Lägg märke till: Hur Shakespeares och Molières namn är stavade utanför huvudingången. Båda namnen är felstavade och så har det varit i över 125 år.

V. Gamla Hypotekshuset

Denna ståtliga byggnad uppfördes av Gefle stads Sparbank 1899 i kolmårdsmarmor och röd granit.

Arkitekten Aron Johansson har även ritat riksdagshuset i Stockholm.

Lägg märke till: Texten mot torget som lyder "Sparad penning är som vunen, dubbelt värd om ädelt brukad". Och texten mot Nygatan "Lat hand gör fattig, idog hand gör rik".

X. Stortorget

På 1900-talet sålde bönderna kött direkt från hästvagnarna på torget. Den 9 mars år 1900 kostade 1 kilo vetemjöl 25 öre, 1 kilo smör 170 öre och 1 kilo abborre 90 öre.

Stortorget i idag är ett torg fyllt av aktiviteter såsom artistuppträdanden, julgransplundringar, torghandel med mera. Du kan köpa allt från korv-med-bröd, blommor, frukt, grönsaker och kläder. Du kan köpa färsk fisk direkt från fiskegubbarna.

Glöm inte: Köp med dig ett "kast" böckling hem som ett minne från Gävle. Ett "kast" är samma sak som fyra stycken böcklingar som du kan hålla mellan fingrarna på en hand.